

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора історичних наук
ВАКУЛЬЧУК ОЛЬГИ АНАТОЛІВНИ
на дисертаційне дослідження
МАКАРЧУК Олени Геннадіївни

«Преса українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини (1890–1914)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; 27.00.04 – теорія та історія журналістики

Розвиток сучасної гуманітаристики актуалізує появу різноаспектних досліджень, присвячених науковому осмисленню історичного досвіду розвитку української журналістики, процесів зародження, становлення, функціонування вітчизняної преси на різних етапах її розвитку. Актуальним завданням залишається урізноманітнення джерельної бази досліджень різного профілю завдяки введенню у науковий обіг джерел, формулювання у цьому зв'язку нових дослідницьких напрямів та застосування міждисциплінарних підходів. Визнання інформації одним з найважливіших суспільних ресурсів, постійне зростання запитів на інформацію, розширення кола її споживачів, зумовлює актуалізацію питань, пов'язаних з визначенням місця і значення преси в системі інформаційних ресурсів, сучасних соціальних комунікацій.

У цьому сенсі актуальність теми дослідження О. Г. Макарчук є очевидною і беззаперечною. Це твердження стосується також обраних об'єкта (західноукраїнська партійна періодика кінця XIX – початку XX століття) і предмета дослідження (типологічні характеристики політичної та партійної преси 1890–1914 рр., її функції та особливості взаємодії з партійними фракціями та читацькою аудиторією). Згідно з чинними вимогами дисертанткою визначено мету, дослідницькі завдання, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів. Відзначимо також поважний апробаційний перелік, який засвідчує наполегливу роботу дисертантки.

Н Б У В		
ВХ №	379	
"05"	07	20.230
Кіл. аркушів	8	

У ході виконання дослідницьких завдань О. Г. Макарчук з'ясувала ступінь наукової розробки теми, здійснила історіографічний аналіз, сформуvala і проаналізувала джерельну базу, визначила її інформаційний потенціал та репрезентативність щодо поставленої проблематики. Дисертанткою обґрунтовано доцільність застосування універсального загальнонаукового теоретико-методологічного інструментарію і водночас запропоновано комплекс спеціальних дослідницьких методів і прийомів вирішення поставлених завдань.

Наукова новизна роботи тісно пов'язана з актуальністю теми. Дисертанткою сформульовано та обґрунтовано низку концептуальних положень і узагальнень, запропоновано авторське трактування понять «партійна преса», «преса політичних рухів», введено у науковий обіг новий фактичний матеріал, відтворено основні етапи становлення і розвитку преси українських політичних партій і рухів Галичини, визначено роль політичного журналіста як у творенні «власного обличчя видання», так і в формуванні засад перших українських політичних партій. Важливим компонентом наукової новизни є, цитуючи авторку, «визначення параметрів нової якості українських пресодруків Галичини, що об'єктивно еволюціонували паралельно з процесами активізації політичних рухів», внаслідок чого виникли перші українські партії.

Обраний О. Г. Макарчук напрям дослідження органічно пов'язаний з науковими темами кафедри журналістики та засобів масової комунікації Інституту права, психології та інноваційної освіти НУ «Львівська політехніка»: «Інформаційно-комунікаційне забезпечення мас-медіа розбудови демократії України» та «Інновації та особливості функціонування ЗМІ України».

Виконане дослідження має теоретичне і практичне значення, яке полягає в теоретичному осмисленні та узагальненні наукових поглядів з досліджуваної проблеми, можливості використання фактичного матеріалу, теоретичних положень і висновків при підготовці узагальнюючих праць і навчальних програм з історії вітчизняної преси для профільних закладів

вищої освіти, при проведенні лекційних та семінарських занять для студентів за різними напрямками журналістикознавства, для подальшого науково-теоретичного опрацювання питань функціонування партійної преси в різних історичних умовах. Створення наукового підґрунтя для інших перспективних досліджень також є безперечно важливим аспектом представленої роботи, її ідеї можуть бути використані у розв'язанні актуальних гуманітарних питань сучасного українського суспільства, спрямованих на розробку інноваційних засад культурної політики України.

Текст роботи є добре збалансованим за структурою і логікою внутрішнього розгортання, мова і термінологічне забезпечення – професійними. Робота відзначається зрілим викладом матеріалу та вмотивованими висновками. Шість розділів дисертації повною мірою розкривають суть здійсненого дослідження.

У першому розділі дисертанткою послідовно проаналізовано історіографію, висвітлено джерельну базу, розкрито теоретико-методологічні засади дослідження. Дисертантка всебічно і критично виважено проаналізувала стан дослідження проблеми в українській і зарубіжній історіографії, ґрунтовно і з достатньою повнотою опрацювала джерела.

Методологічний інструментарій, окреслений авторкою у підрозділі «Теоретичні та методологічні аспекти дослідження», включає комплекс загальнонаукових і спеціальних методів соціокомунікаційного дослідження, що допомогли у вирішенні завдань дисертаційної роботи. Олена Геннадіївна слушно зазначає: «в арсеналі сучасних дослідників історії журналістики достатньо загально-філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, завдання полягає в їх умілому поєднанні». Це твердження є актуальним для вивчення таких складних об'єктів, як преса, що потребує застосування міждисциплінарних підходів.

У другому розділі характеризуються зовнішні та внутрішні передумови виникнення партійної преси, визначається система політичних партій і рухів, аналізуються цензурні та підцензурні акти щодо преси, зокрема

україномовної преси Галичини 1848–1889 років.

Необхідно позитивно відгукнутися про зміст третього розділу «Український масмедійний ландшафт Галичини (1980–1914 рр.)», в якому простежено динаміку розвитку преси Галичини у межах середини ХІХ – початку ХХ ст., представлено її докладний історико-типологічний «портрет», визначено її формально-змістові прикмети. Говорячи про тематичну диференціацію, дисертантка виокремлює предметно-аудиторну спрямованість як одну з найважливіших типологічних ознак пресового видання, адже за цією ознакою, як зазначає дисертантка, «всі друковані видання поділяються на громадсько-політичні, універсальні, спеціалізовані, фахові». Читацьку аудиторію авторка вважає домінуючим фактором впливу на еволюцію періодичних видань і аргументовано доводить це твердження в однойменній частині підрозділу 3.2. Останній підрозділ присвячено аналізу регулярності виходу політичних та партійних видань, на основі якого дисертантка робить висновок про безпосередній зв'язок динаміки розвитку чи, навпаки, регресу або «застою» подій політичного життя і частоти виходу з друку того чи іншого видання.

Оперуючи широким спектром фактологічного матеріалу, у четвертому розділі роботи авторка зосереджується на структурно-функціональних аспектах преси політичних партій та рухів Галичини. Друковані видання згруповано за ознакою їх приналежності до певної політичної партії або за політичними вподобаннями. Дисертантка прискіпливо аналізує пресу Русько-української радикальної партії (РУРП), Української національно-демократичної партії (УНДП), пресу лівого (соціалістичного) спрямування, москвофільську і клерикальну пресу. Дисертантка зазначає, що клерикальні видання хоча і публікували переважно статті церковно-релігійної тематики, водночас активно пропагували і цілком конкретні політичні ідеї і погляди.

Логічно продовжує дослідницький цикл п'ятий розділ «Преса політичних партій та рухів: дискурсивні практики». Проблематика, висвітлена на сторінках партійних видань Галичини, вводить читача у

тогочасний дискурсивний простір. Олена Геннадіївна у результаті аналізу інформаційного поля пресових видань Галичини слушно зазначає, що з усієї тематичної палітри тогочасної партійної преси виокремлюються головні питання: «виборча боротьба, реформування виборчого законодавства та пов'язана з ним партійна активність». Аналізуючи міжпартійну полеміку, що розгорталася на сторінках часописів, дисертантка торкається складних питань утвердження національної ідентичності, розглядаючи їх через призму еволюції поглядів українських політичних сил Галичини.

У підрозділі 5.3 увагу дисертантки сконцентровано на дослідженні культурологічної проблематики, що знайшла відображення на сторінках партійних часописів Галичини. Зокрема, йдеться про літературну творчість, музику, театральне життя, освіту. Дисертантка, спираючись на фактаж, здобутий внаслідок сумлінного і неупередженого аналізу газетних публікацій, робить базовий висновок щодо ідеологічної ролі освіти і всіх названих видів мистецтва. Ідеологічна направленість (у кожного партійного видання своя) чітко проглядалася і читалася. За допомогою преси вибудовувався окремий дискурсивний простір, у сферу якого кожне видання намагалось залучити широке коло громадян незалежно від їхнього соціального походження, статусу та рівня освіти, адже, як зазначає дисертантка, «діапазон культурних фактів і подій, що цікавив галицькі партійні медіа, достатньо широкий».

Економічні фактори, які впливали на існування партійної преси, розглянуто дисертанткою в останньому підрозділі (5.4) п'ятого розділу. Основну увагу приділено рекламі як засобу вирішення питань економічного виживання видань. Партійні видання друкували на своїх шпальтах і комерційну, і політичну рекламу, пропагуючи ідеї своєї партії, інформуючи про порядок денний з'їздів, про керівництво і переслідуючи при цьому мету залучення на свою сторону нових прибічників.

Не викликає заперечень змістовне наповнення шостого, останнього розділу, цілком присвяченого професії і статусу політичного журналіста,

ефективності його діяльності щодо формування іміджу політика, і – в широкому сенсі – його ролі «потенційного національного лідера» у тогочасних реаліях.

У Висновках викладено найсуттєвіші положення роботи, що узагальнюють теоретичні і практичні результати проведеного дослідження і доводять вирішення авторкою поставлених завдань щодо проблеми функціонування преси політичних партій і рухів в інформаційно-комунікаційному просторі Галичини у період 1890–1914 років. Отже, дослідницькі завдання, які поставила перед собою здобувачка, повністю виконані. Висловлюю переконання, що здійснене Оленою Геннадіївною дослідження стане у пригоді історикам, журналістам, пресознавцям, бібліографам і цим підтверджується його міждисциплінарність.

Автореферат адекватно відбиває зміст, структуру, основні результати і висновки роботи. Дисертація не містить академічного плагіату, фабрикацій та фальсифікацій.

Всі теоретичні і практичні результати дисертаційної роботи в повній мірі опубліковані у фахових наукових виданнях, що входять до переліку, визначеного МОН України, та апробовані під час наукових конференцій.

Відзначаючи вагомий внесок цього дослідження у наукове осмислення преси українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини 1890–1914 років, з'ясування закономірностей та особливостей зародження, становлення і функціонування цих видань, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та побажання:

1. У заголовок роботи винесено хронологічні рамки – 1890–1914 роки. Вважаємо, що визначення саме таких хронологічних меж дослідження потребує пояснення. Варто було б у вступній частині обґрунтувати, якими чинниками зумовлена і нижня, і верхня межа хронологічних рамок.

2. Загалом, позитивно оцінюючи комплекс застосованих у дослідженні підходів і методів, вважаємо за потрібне вивіснити у шановної колеги

використання заявлених нею «синергетичних підходів» саме до вивчення політичної і партійної журналістики (бажано навести конкретні приклади).

3. На наш погляд, не зовсім коректним є твердження про застосування у даному дослідженні методу контент-аналізу. Варто говорити, скоріше, про його загальну схему, одну з найбільш загальних форм кількісно-якісного аналізу.

4. Дослідниця опрацювала значну кількість назв періодичних видань політичних партій та рухів означеного періоду. Однак у зв'язку з використанням поняття «часопис» та відсутністю у роботі його детермінанта, складно з'ясувати, які періодичні видання (газети, журнали, бюлетені) переважають у корпусі досліджуваного об'єкта. Тож який вид видань і, на думку дослідниці, – чому переважає у пресі політичних партій і рухів?

5. Хотілося б почути від дисертантки авторську оцінку згаданого нею «колективного погляду» (поданого науковцем М. Романюком) Науково-дослідного центру періодики (нині Науково-дослідного інституту пресознавства) Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника на проблему періодизації історії української журналістики. Тим більше, що в монографії підходи до періодизації української преси інших вітчизняних науковців (М. Нечиталюка, І. Михайлина) розкриті більш повно.

6. Сучасні бібліотеки залишили за собою роль однієї з організаційних структур соціальних комунікацій, у сховищах бібліотек (передусім наукових) зберігається величезний масив періодичних видань. У цьому зв'язку виникає питання, фонди яких бібліотек дисертантка обстежувала під час дослідження?

7. Чи простежуються в українській пресі політичних партій та рухів співпраця та взаємовпливи з аналогічною польською пресою, видаваною у вказаний період в Галичині? І якщо так, то як і яким чином це проявлялося?

8. Текст монографії дещо переобтяжений цитатами, трапляються також публіцистичні метафори, що ускладнює сприйняття тексту.

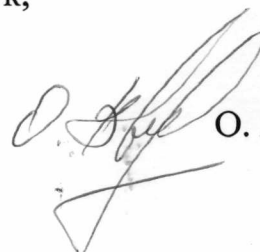
9. На наш погляд, наукову вартість дисертації підвищила наявність висновків до кожного розділу.

Наголошу, що висловлені зауваження і побажання жодним чином не применшують наукової вартості дослідницької праці Олени Геннадіївни.

У дисертаційному комплексі О. Г. Макарчук продемонструвала належні фахові компетенції, спроможність ставити і вирішувати актуальні науково-дослідні завдання, щире зацікавлення у своїй роботі. Здійснений аналіз поданої до захисту роботи дозволяє стверджувати, що дисертація «Преса українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини (1890–1914)» є комплексним завершеним науковим дослідженням актуальної проблематики, результати якого відповідають критеріям новизни та достовірності. Такі дослідження дають змогу відновити і висвітлити повну історію всіх сегментів української преси.

Наведені вище аргументи дають підстави для висновку, що дисертація Макарчук Олени Геннадіївни «Преса українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини (1890–1914)» відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 07.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Офіційна опонентка – д-р історичних наук,
завідувачка відділу пресознавства
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

О. А. Вакульчук

